

Biografie over Benedictus XVI

Het is een opmerkelijk feit dat een biografie over paus Benedictus XVI in het Nederlands taalgebied tot nu is uitgebleven. Kerkhistoricus André Roes (1946) heeft hier nu in voorzien. Het is een taak van elke historicus om beeldvorming en mythes te ontcrachten en het gebrek aan 'factchecken' teniet te doen. De seculiere journalisten valt het niet te verwijten dat ze 'karaktermoord' op pausen van binnenuit de Kerk naschrijven.

In de inleiding (p.11-17) plaatst Roes de paus in breder context. Uit boeken van onder meer journalist Seewald komt een beeld naar voren van Joseph Ratzinger als bescheiden man, met humor, geloof en rede samenbrengend, het primaat van de liefde benadrukkend, bedachtzaam en genuanceerd, op zoek naar dialoog met de wetenschap en bevorderaar van de dialoog tussen Kerk en wereld. Zijn boeken blijken geen zware kost (getuige de bestsellers!). Dat verklaart zijn bijnaam 'Mozart van de theologie'. (p.15) Een theoloog die zich conform Vaticanum II richt tot alle mensen. (p.16)

Hoofdstuk 1 (p.19-33) laat zien, dat Ratzinger uit een anti-nationaalsocialistisch gezin komt, waarvan de ouders al snel doorhebben dat de nazi's antisemitisch én antikatholiek zijn. In het vrome, liberale, katholieke Beieren kreeg Hitler weinig aanhang. In 1939 startte Ratzinger aan het kleinseminarie St. Michael in Traunstein, waar hij onder andere orgellessen genoot. Maar het gebouw werd dat jaar nog ingenomen door de nazi's. Pas in 1946 hervatte hij zijn studie. Deze duistere oorlogperiode is hem altijd bijgebleven. "Waar God wordt doodverklaard, daar vernietigen wij onszelf. Dan blijft er een maatschappij over waar alleen nog maar lege parolen en leugens heersen, met een surrogaat-godsdienst, met valse messiassen, valse rituelen en liturgieën. Elke liturgie zal in leegheid en leugen ontaarden als zij geen uitdrukking is van het ware en het goede", zegt Ratzinger. (p.32) Zie daar waar zijn liefde voor de liturgie (zie ook zijn boek *De Geest van de Liturgie*) vandaan komt!

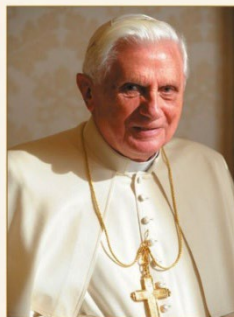
Tijdens zijn studie ziet hij in, dat het anders moet: geen rationele geloofsbelijdenissen, maar de (huidige) mens erbij betrekken (p.37) Ratzinger had veel interesse in de Liturgische Beweging en 'traditio vivens', een levende traditie. (p.41-42; 144) Hij wilde vooral geen priester worden met 'hoogwaardigheidsmanie' (p.45) en zal altijd oecumenisch ingesteld zijn. Maar hij was geen voorstander van een 'theologie zonder de Kerk' of buiten de Kerk. Hij was, ook al vóór Vaticanum II, voor een Kerk gericht op *communio* en zag het Concilie ook vanuit die hoek. Hij ging uit van theologische eenvoud en innige omgang tot de Schrift (p.79) in tegenstelling tot bijvoorbeeld een Hans Küng, die dacht vanuit een theologische elite, die 'het volk' op sleeptouw moest nemen, maar feitelijk gericht was op het stichten van een eigen Kerk. Het 'Wij zijn de Kerk' vooronderstelt wel een samenzijn 'met het Ik' van Christus! (p.125)

De liturgie is voor de Kerk wezenlijk. Als de Kerk in een crisis verkeert, dan geldt dat ook voor de liturgie. Een belangrijke gebeurtenis van het Concilie, zegt Ratzinger, was de liturgievernieuwing. Maar juist dat, zegt hij, zou daarna 'tot een teken van tegenspraak en conflict worden'. (p.93)

Pas in 'het samenzijn rond de eucharistische Heer' ontstaat de Kerk. 'Zonder het middelpunt van de zondag kan opbouw van de Kerk niet standhouden', aldus de paus. Het gaat om 'in eensgezindheid bidden', 'gemeenschappelijk spreken tot God', 'het aandachtig luisteren naar zijn Woord', het stil zijn, maar ook het samen zingen en het verheerlijken van God, de lofprijzing. (p.130)

Voor onze achterban zijn met name in hoofdstuk 7 de pagina's 142-153 interessant: Liturgie, door mensen op deze aarde gemaakt, verwijst naar een 'hemelse liturgie'. Voor Benedictus is de eredienst, de liturgie, een plaats van de ontmoeting met God. De goede liturgie brengt ons bij Christus. Ná de liturgie moet je naar buiten gaan, het christendom dóen. Net als paus Franciscus wijst hij 'het klerikalisme en de zelfgenoegzaamheid' ten zeerste af. Beïnvloed door Plato vindt Benedictus dat de schoonheid van de liturgie een mens boven deze onvolmaakte wereld en boven zichzelf kan uittillen. Schoonheid, een verschijningsvorm van het ware en het goede, 'herinnert' je aan iets wat je in deze wereld nooit ten volle zult bereiken, zoals bepaalde muziek een lichtstraal kan zijn van een hogere werkelijkheid, zo meent Benedictus, liefhebber van Mozart en Bach. De liturgie kan in beelden en voorstellingen het onvatbare voor ogen brengen. Liturgie is voor hem geen spel (zoals moderne liturgiehervormers vinden), 'geen show, geen theater, geen spektakel, maar leeft vanuit de Andere'. 'De mooie vorm' mag er zijn, maar die moet altijd in dienst staan van de Andere, die ons vooruitgaat. Liturgie mag nooit stilstaan bij uiterlijke vormen, het gaat om *innerlijke deelname*, een sleutelwoord bij Benedictus. We moeten ons dus niet tevreden stellen met een banale 'zichzelf zoekende cultus'. Liturgie moet ernstig, waardig en plechtig gevierd worden en heeft een heilige ruimte nodig. In kerken die eruitzien als concertzaal, waar de 'zin voor het heilige' verloren lijkt te zijn, kun je niet goed liturgie vieren. En hij gebruikt het woord 'demontage' als hij doelt op ontsporingen en smakeloosheden in de

André Roes

Benedictus XVI

Een paus in dialoog met zijn tijd

Een biografie

Betsaida

liturgische experimenten uit de tijd na het Concilie, die Benedictus 'het verval van de liturgie' noemt; waar alles om onszelf draait. Anderzijds hebben tegenstanders van het Concilie de liturgiehervormingen misbruikt om gelijk dat Concilie te verwerpen (Piusbroederschap, bisschop Lefebvre) paus Benedictus zeer veel verdriet gedaan. Die liturgievernieuwing, de eerste vrucht van Vaticanum II, heeft hij altijd verdedigd.

Tenslotte nog iets over klokken. Die "zeggen ons dat de mens niet van brood alleen leeft", aldus Ratzinger in 1994 in een van zijn 'Pentlinger preken'. (p.113) Het is met evangelisatie als met het geluid van kerkklokken. Zij herinneren ons aan de zending van de Kerk voor de hele wereld. Kerkklokken laten ons weten dat er een bredere horizon is buiten het kerkgebouw waar wij samenkomen. (p.295)

Het is te hopen dat aan de vooravond van de viering van zijn 100^e geboortejaar (Benedictus is van 16 april 1927) dit boek brede belangstelling mag genieten. Van harte aanbevolen!

(Ruud Hoogenboom)

* A. Roes, *Benedictus XVI. Een paus in dialoog met zijn tijd. Een biografie*, uitg. Betsaida, 2026, ISBN 9789493207738, 388 blz., € 23,95